

MAKTAB O'QUVCHILARIDA MEHNATSEVARLIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODLARI

Tojiddinova Ruxshona Nabi qizi

Qo'qon DU Texnologik ta'lim yo'nalishi II-bosqich talabasi

E-mail: rukshtonatojiddinova5gmail.com.

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktab o'quvchilarida mehnatsevarlik ko'nikmalarini shakllantirish jarayonining nazariy-metodik asoslari keng yoritiladi. Mehnatsevarlikning pedagogik mohiyati, uning shaxs kamolotidagi o'rni, mehnat ta'limida qo'llaniladigan metodlarning samaradorligi va o'quvchilarning yosh xususiyatlari bilan bog'liq jihatlar tahlil qilinadi. Amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ta'lim, jamoaviy faoliyat, raqamli texnologiyalar, kuzatish va o'qituvchi namunasi orqali o'quvchilarda mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, oila va jamiyatning mehnat tarbiyasidagi o'rni, motivatsiya va baholashning o'quvchilarning mehnatga intilishiga qo'shadigan hisssasi batafsil yoritiladi.

Kalit so'zlar: mehnatsevarlik, mehnat ta'limi, kompetensiya, mehnat madaniyati, mehnat faoliyati, pedagogik texnologiya, motivatsiya, loyihaviy o'qitish, jamoaviy mehnat, shaxs rivoji.

Maktab o'quvchilarida mehnatsevarlik ko'nikmalarini shakllantirish uzluksiz va murakkab pedagogik jarayon bo'lib, u o'quvchi shaxsining har tomonlama kamol topishida muhim o'rin tutadi. Mehnatsevarlik — bu shaxsning mehnatga nisbatan ongli munosabati, o'z oldiga maqsad qo'yib mehnat qilishga intilishi, tirishqoqlik, qat'iyat va javobgarlikni o'zida mujassam etgan sifatdir. Pedagogik nuqtai nazardan mehnatsevarlik faqat jismoniy mehnatga qobiliyat bilan emas, balki ruhiy tayyorgarlik, mehnat jarayonidan zavq olish, natijaga intilish kabi psixologik omillar bilan ham belgilanadi.

Mehnatsevarlikning shakllanishi o'quvchilarning yoshiga ko'ra turlicha kechadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari mehnatning quvonchli jihatlarini ko'proq o'yin va ijodiy mashg'ulotlar orqali anglaydilar. O'rta sinflarda mehnat jarayoni va uning natijalari o'quvchining ongida ma'no kasb etadi, bu esa mas'uliyat, tartib, intizom kabi sifatlarning shakllanishiga zamin yaratadi. Yuqori sinf o'quvchilari esa mehnatni kelajak kasbiy faoliyat bilan bog'lab, mehnat madaniyati, rejalashtirish, koordinatsiya va o'zini boshqarish elementlarini o'zlashtiradi. Har bir bosqichga mos pedagogik metodlardan foydalanish mehnatsevarlikning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

Amaliy faoliyat metodi maktab o'quvchilarida mehnatsevarlikni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir. Texnologiya fanidagi amaliy ishlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga, harakatni rejalashtirishga, materiallar bilan ishlashga, mehnat xavfsizligi qoidalariga amal qilishga o'rgatadi. Bunda o'quvchi o'z

qo'llari bilan bajarilgan ish natijasini ko'rishi, mehnat jarayonidan qoniqish hosil qilishi, o'zida zarur malakalar rivojlanayotganini sezishi juda muhim. Amaliy mashg'ulotlarning muntazamligi o'quvchilarda puxta ishlash, muammolarni hal qilish, vosita va moslamalardan to'g'ri foydalanish kabi sifatlarni shakllantiradi.

Loyihaviy ta'lim metodi ham mehnatsevarlikning shakllanishida muhim o'rin tutadi. Loyihalar o'quvchilardan mustaqil fikrlash, izlanish, adabiyotlar bilan ishlash, konstruktsiyalar yaratish, texnologik jarayonlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalarni talab qiladi. Loyihani amalga oshirish jarayonida o'quvchi o'z mehnatini rejalashtiradi, mas'uliyatni his qiladi va oxirgi natijaga intiladi. Bu metodning afzalligi shundaki, o'quvchi bajarilgan ish natijasini real hayotga qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi va bu uning mehnatga qiziqishini yanada kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish bugungi kunda mehnatsevarlikni shakllantirishning innovatsion yo'nalishlaridan biridir. 3D-modellashtirish dasturlari, interaktiv simulyatorlar, virtual laboratoriyalar o'quvchilarni zamonaviy mehnat jarayonlari bilan tanishtiradi va ularda texnik tafakkurni rivojlantiradi. Bu vositalar yordamida o'quvchi murakkab mexanizmlar, texnologik jarayonlar yoki buyumlarning o'lchamlarini oldindan ko'rib chiqishi, mehnatning bosqichlarini modellashtirishi mumkin. Raqamli texnologiyalar o'quvchini faol izlanishga undaydi, shu bilan birga mehnatda aniqlik, aniqlik va puxtalik sifatlarini mustahkamlaydi.

Jamoaviy mehnat metodi o'quvchilarda nafaqat mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni, balki ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni, hamkorlikka tayyorlik, boshqalar fikrini hurmat qilish, birgalikda maqsadga erishish kabi fazilatlarni shakllantiradi. Guruh bo'lib bajariladigan loyihalar o'quvchilarni mas'uliyatni bo'lishishga, vazifalarni taqsimlashga, har birining mehnati umumiy natijaga ta'sir qilishini tushunishga o'rgatadi. Bu esa mehnat jarayonida o'z o'rnini aniqlash, hamkorlik madaniyatini o'zlashtirish va ijtimoiy faol bo'lishga undaydi.

Kuzatish va pedagog namunasi metodi mehnatsevarlikni shakllantirishda eng qadimgi, ammo eng samarali metodlardan biri sanaladi. O'quvchilar o'qituvchining tartibli ishlashi, mehnatga mas'uliyat bilan yondashishi, jarayonni aniq ko'rsatib berishi, estetik va texnik talablarni yuqori darajada bajarishini kuzatar ekan, o'zida o'sha sifatlarni takrorlashga intiladi. O'quvchi uchun mehnat jarayonining vizual tushuntirilishi uning mehnatga bo'lgan qiziqishini oshiradi va jarayonni aniq tasavvur qilishga yordam beradi.

Mehnatsevarlikning shakllanishida oila va jamiyatning roli ham juda katta. Ota-onaning mehnatga bo'lgan munosabati, uy ishlarida farzandni kichik mas'uliyatlarga jalb etishi, "ustoz-shogird" an'anasi asosida mahalla ustalari bilan ishlash imkoniyati bolaning mehnatga bo'lgan qarashlarini shakllantiradi. Oila muhitida mehnat qadrlanishi, mehnatkash inson hurmat qilinishi farzandning ruhiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, jamiyatda mehnatning qadrlanishi, mehnat bayramlari, turli ko'rik-tanlovlar o'quvchilarning mehnatga qiziqishini belgilaydi.

Motivatsiya va baholash mehnatsevarlikni rivojlantirishning zaruriy shartidir. O'quvchining har qanday kichik yutug'ini e'tirof etish, jarayondagi harakatlarini rag'batlantirish, mehnat jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni birgalikda tahlil qilish uning mehnatga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Rag'batlantirishning turli shakllari — maqto'v, sertifikat, ko'rgazmalarga qo'yish, sinf oldida e'tirof etish — o'quvchini

yana-da faol bo'lishga undaydi. Formativ baholash esa o'quvchining mehnat jarayonini muntazam kuzatish, uning rivojlanishini qayd etish orqali mas'uliyat va intilishning kuchayishiga xizmat qiladi.

Xulosa. Maktab o'quvchilarida mehnatsevarlik ko'nikmalarini shakllantirish ko'p omilli, kompleks va bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan jarayon bo'lib, u o'quvchining ijtimoiy va shaxsiy rivojini ta'minlaydi. Amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ta'lim, jamoaviy mehnat, raqamli texnologiyalar, kuzatish va pedagog namunasi kabi metodlarning samarali qo'llanishi o'quvchilarda mehnatga ijobiy munosabat, mas'uliyat, tirishqoqlik va qat'iyatni shakllantiradi. Oila va jamiyat bilan hamkorlikda olib borilgan mehnat tarbiyasi esa ushbu jarayonning uzviy davomi sifatida qaralishi lozim. Mehnat ta'limini takomillashtirish, o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirish, texnologiya fanining mazmunini yangilash, zamonaviy metodlarga tayanish — barkamol, mehnatsevar, mas'uliyatli yosh avlodni tarbiyalashning eng muhim omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sobirovna, U. M., & Sharifjon, P. O. (2023). Choosing Organizational Forms of Education in the Effective Organization of Technology Courses. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 77-81.
2. Sobirovna, U. M. (2023). O'QUVCHILARNI TEXNOLOGIYA FANINI O'ZLASHTIRISHGA PSIXOLOGIK TAYYORLASH. *Ustozlar uchun*, 16(1), 392-399.
3. Sobirovna, U. M. (2023). MAXSUS TA'LIMGA EHTIYOJI BO'LGAN BOLALAR UCHUN TA'LIMNING INTEGRATSIYALASHUVI. In *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (Vol. 2, No. 4, pp. 14-19).
4. Sobirovna, U. M. (2022). INTERACTIVE LEARNING METHODS USED IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY COURSES. *Open Access Repository*, 9(11), 106-113.
5. SOBIROVNA, U. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education.
6. Sobirovna, U. M. (2023). Technology As a Factor of Educational Education In Special Schools. *Journal of Creativity in Art and Design*, 1(1), 4-7.
7. Sobirovna, U. M. (2023). PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS OF SPECIAL BOARDING SCHOOLS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 12(10), 62-67.
8. Усмонова, М. (2022). Imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitishda texnologiya fanining dolzarbligi. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(4).
9. Sobirovna, U. M. (2022). USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INCREASING THE EFFICIENCY OF TECHNOLOGY LESSONS. *Open Access Repository*, 9(11), 114-119.
10. Sobirovna, U. M. (2023). TEACHING OF TECHNOLOGY IN SPECIAL BOARDING SCHOOLS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE &*

INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 12(10), 48-54.

11. Sobirovna, U. M. (2022). Improving the educational system for children with disabilities. *The Peerian Journal*, 4, 20-22.

12. Sobirovna, U. M. (2022). TEXNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDAN FOYDALANISH. *World scientific research journal*, 9(1), 220-224.

13. Sobirovna, U. M. (2024). PROVIDING INFORMATION ABOUT TEXTILES AND ITS HISTORY IN TECHNOLOGY CLASSES. *World of Medicine: Journal of Biomedical Sciences*, 1, 28-32.

14. Sobirovna, U. M. (2022). DIDACTIC PRINCIPLES OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY LESSONS.

15. Sobirovna, U. M. (2022). MODERN APPROACHES TO EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY LESSONS.

16. Sobirovna, U. M. (2024). USE OF SMART TECHNOLOGY IN EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY COURSES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(3), 618-622.